

Хаян І.А., студент; науковий керівник Кулак Н.В., к.н. з д.у., доц.

Київський національний університет технологій та дизайну

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню стану та тенденцій правового регулювання діяльності малих підприємств в Україні. У статті розкрито значення понять «правове регулювання підприємницької діяльності», «фізична особа – підприємець», «малий та середній бізнес». Проведено аналіз соціального значення підприємницької діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу. Проведено дослідження економічного значення підприємств малого і середнього бізнесу для ринку розвинутих країн світу. Здійснено аналіз сучасного регулятивно-правового поля діяльності підприємств малого та середнього бізнесу. Проаналізовано тенденції правового регулювання діяльності малих підприємств. Виявлено головні тенденції правового регулювання діяльності малих підприємств.

Ключові слова: суб'єкти господарювання; підприємства малого та середнього бізнесу; фізична особа – підприємець; правове регулювання підприємницької діяльності; закон; нормативно-правовий акт; регулятивна політика.

Хаян И.А., студент; научный руководитель Кулак Н.В., к.н. с г.у., доц.

Киевский национальный университет технологий и дизайна

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МАЛЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация. Статья посвящена исследованию тенденций правового регулирования деятельности малых предприятий в Украине. В статье раскрыто значение понятий «правовое регулирование предпринимательской деятельности», «физическое лицо – предприниматель», «малый и средний бизнес». Проведен анализ значимости предпринимательской деятельности субъектов малого и среднего бизнеса. Проведено исследование экономического значения предприятий малого и среднего бизнеса для рынка развитых стран мира. Осуществлен анализ современного регулятивно-правового поля деятельности предприятий малого и среднего бизнеса. Проанализированы тенденции правового регулирования деятельности малых предприятий. Выявлены главные тенденции правового регулирования деятельности малых предприятий.

Ключевые слова: субъекты хозяйствования; предприятия малого и среднего бизнеса; физическое лицо – предприниматель; правовое регулирование предпринимательской деятельности; закон; нормативно-правовой акт; регулятивная политика.

Hayan I.; scientific supervisor Kulak N.

Kyiv National University of Technologies and Design

THEORETICAL FORESTS OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY

Abstract. The article is dedicated to researching of the state and tendencies of legal regulation of small business activity in Ukraine. The article describes the meaning of "legal regulation of entrepreneurial activity", "individual entrepreneur", "small and medium business". The analysis of the social importance of entrepreneurial activity of small and medium business entities for the market of developed countries of the world was conducted. The analysis of the modern regulatory and legal field of activity of small and medium business is carried out. The tendencies of legal regulation of activity of small enterprises are analyzed. The main tendencies of legal regulation of activity of small enterprises were discovered.

Keywords: economic entities; small and medium-sized enterprises; individual entrepreneur; legal regulation of business activity; law; regulatory act; regulatory policy.

Постановка проблеми. Правове регулювання підприємницької діяльності фізичних осіб – підприємців (ФОП) – це комплекс дій органів державної влади, спеціалізованих установ та організацій, наділених відповідною компетенцією стосовно суб'єктів

господарювання, що керуються чинним законодавством України і мають на меті упорядкування, розвиток, підтримку діяльності відповідних форм підприємницької діяльності.

ФОП підпадає під критерії підприємств так званого малого та середнього бізнесу (МСБ).

Підприємства МСБ складають основу економіки розвинутих країн світу. Частка МСБ у ВВП багатьох європейських країн перевищує 50% (Італія – 70%, Франція – 52%), у Польщі 47% ВВП, а в Росії та Білорусії – 22% і 23% відповідно [1]. Згідно статистики ЕВА (European Business Association) в країнах з розвинутою ринковою економікою чисельність зайнятих у сфері малого підприємництва, як правило, перевищує 50% населення працездатного віку (країни Європейського союзу), а іноді, може наближатися і до 80% (Японія). Відбувається це тому, що підприємства МСБ оперативно реагують на зміну кон'юнктури ринку, акумулюють значні виробничі і фінансові ресурси населення, використовують інноваційні методи ведення бізнесу.

За статистичними даними в Україні показник зайнятості населення в сфері малого підприємництва дорівнює у період із 2014 р. по 2019 р. – 9-15% [17–19].

Так, згідно статистичних даних на грудень 2018 року в Україні було зареєстровано 1,84 млн ФОП, що на 71 тис. більше в порівнянні з аналогічним періодом 2017 року. В 2019 році кількість представників ФОП в Україні зменшилось на 1,5% [19].

З огляду на вищезазначені показники можна зробити висновки про те, що в Україні існує конкретна проблема щодо тенденцій правового регулювання діяльності підприємств МСБ, в склад яких входить і діяльність ФОП.

Аналіз останніх досліджень. Аналізу тенденцій правового регулювання підприємницької діяльності фізичних осіб підприємців присвячено дослідження таких учених як Н.В. Воротіна, Н.О. Саніахметова, З.С. Варналій, В.М. Селиванова, Ю.П. Битяка, С.С. Вітвіцького, О.П. Віхрова, В.М. Гаращука, А.Є. Григоренко, Н.І. Дяченко, С.Т. Кадькаленко.

Мета статті – дослідити тенденції правового регулювання діяльності ФОП.

Основні результати дослідження. Відповідно до поточної редакції Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16 липня 1999 року класифікація підприємств з поділом на мікро-, малі, середні та великі (табл. 1) [1, 15].

Таблиця 1

Класифікація підприємств з поділом на мікро-, малі, середні та великі

Категорія підприємства	Критерії оцінки за рік, що передують звітному		
	Балансова вартість активів, євро	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), євро	Середня кількість працівників, осіб
Мікропідприємства	До 350 тис.	До 700 тис.	До 10
Малі	До 4 млн	До 8 млн	До 50
Середні	До 20 млн	До 40 млн	До 250
Великі	Понад 20 млн	Понад 40 млн	Понад 250

Джерело: [1, 15].

Реалізація економічного потенціалу МСБ залежить від двох факторів від підприємств МСБ та від умов, які створює відповідний уряд. На думку представників Європейського інформаційно-дослідницького центру національна специфіка розвитку МСБ у будь-якій країні визначається двома обставинами [6]:

- історичним етапом досягнення країною відповідного техніко-технологічного та організаційного стану еволюційного процесу;

- розвитком великого бізнесу, який стимулює менші підприємства переходити на вищі технологічні рівні.

Таким чином, темпи розвитку підприємств МСБ залежить від стану правового регулювання, та державної підтримки.

Розглянемо це питання детальніше, прослідивши тенденції правового регулювання підприємств МСБ від початку формування в Україні відповідного правового поля.

Систематизоване створення регулятивної та інституційної бази підприємницької діяльності в Україні починається з 1991 р., а саме з прийняття 7 лютого 1991 р. Верховною Радою України Закону України «Про підприємництво» № 698-ХІІ. Згідно змісту відповідного нормативно-правового документу Закон було спрямовано на забезпечення самостійності підприємств, в здійсненні господарської діяльності, на забезпечення нормативного підґрунтя регулювання відносин підприємств з іншими суб'єктами господарювання та створення сприятливого клімату переходу до ринкової економіки [6].

Утворення Державного комітету України зі сприяння малим підприємствам і підприємництву (травень 1991 р.) стає початком оновлення інституційних засад регулювання підприємницької діяльності.

Прийняття Закону України «Про підприємства в Україні» № 887-ХІІ від 27.03.1991 р., Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника та визнання його банкрутом» № 2343-ХІІ від 14.05.1992 р. започаткувало тенденції державної фінансової підтримки, а саме – надання податкових пільг, цільових субсидій, цільових державних кредитів, утворення фондів сприяння розвитку малих підприємств.

Наступним документом, яким було почато реалізацію державної політики захисту і підтримки підприємництва, а саме створення правових і організаційно-економічних умов для його розвитку та формування механізму державного регулювання і координації підприємницької діяльності став Закон України «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)» № 2171-ХІІ від 6 березня 1992 р. [5].

Формуванню вектору дій, щодо розвитку підприємництва мав стати нормативно-правовий акт Кабінету Міністрів України «Про Концепцію державної політики розвитку малого підприємництва в Україні» від 3 квітня 1996 р. № 404 [9].

Закон України «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності» від 23 березня 1996 р. визначав алгоритм проведення патентування торговельної діяльності за готівкові кошти [3].

У 1997 р. створено Державний комітет з питань розвитку підприємництва та Ліцензійну палату України, яка діяла у його підпорядкуванні.

Указ Президента України «Про усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності» від 3 лютого 1998 р. (втратив чинність) [12]. Указ регламентував головні принципи дерегулювання підприємницької діяльності і зниження державного втручання у справи підприємців.

З метою продовження політики щодо розвитку та підтримки малого підприємництва, ефективного використання його можливостей в розвитку національної економіки було прийнято Указ Президента України «Про державну підтримку малого підприємництва» від 12 травня 1998 р. [4].

Наступним кроком стало впровадження спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва – Указ Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» від 3 липня 1998 р. [11]. Надалі Указ Президента України «Про деякі заходи з дерегулювання підприємницької діяльності» від 23 липня 1998 р. обмежував втручання державних органів у підприємницьку діяльність [14].

Інституційні засади фінансування малого і середнього підприємництва, що започатковувалися Указом Президента України «Про утворення кредитно-гарантійної установи з підтримки малого і середнього підприємництва» від 20 травня 1999 р.

гарантувало створення кредитно-гарантійної установи з підтримки малого і середнього підприємництва, яка мала забезпечувати представників МСБ виробничої сфери кредитами, мікрокредитами, за рахунок власних коштів, а також консультаційних та інших послуг з фінансування [7].

Подальша розбудова правової сфери МСБ відбувається за допомогою Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 1 червня 2000 р., який визначає види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, порядок їх ліцензування, встановлює державний контроль у сфері ліцензування, відповідальність суб'єктів господарювання та органів ліцензування за порушення законодавства у сфері ліцензування [8].

Наступним кроком регламентації діяльності МСБ, відповідно і діяльності ФОП стає Указ Президента України № 493/2004 від 08.04.2004 р. «Про стратегію економічного та соціального розвитку України на 2004–2015 роки». В «Стратегії економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» було задекларовано вектори пріоритетів. Головною тепер мала стати тенденція використання інноваційних напрямків розвитку підприємництва.

З метою підтримки тенденцій інноваційного підприємництва було створено Державну інноваційну небанківську фінансово-кредитну установу «Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу» [7].

Важливим для підприємців стало прийняття у 2003 році Господарського кодексу.

В період світової фінансової кризи 2003–2007 років в сфері правового регулювання діяльності МСБ було здійснено дуже мало кроків.

Було прийнято наступні нормативно-правові акти, які лише підтримували на необхідному для держави рівні контроль у сфері підприємницької діяльності, а реальні заходи розвитку підприємств МСБ лишалися лише як декларування намірів діяльності.

Так за період 2003–2017 років було прийнято наступні нормативні акти, що стосувалися МСБ:

- Закон України «Про дозвільну систему у Сфері господарської діяльності»;
- Закон України «Про затвердження Порядку використання у 2007 році коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів з виконання Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні»;
- Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності»;
- Указ Президента «Питання впровадження в Україні принципів Європейської хартії малих підприємств».

Наступним кроком стає прийняття Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого та середнього підприємництва» № 4618-VI від 22.03.2012 р., який є основним нормативним документом стосовно надання всіх видів державної підтримки [4].

На реалізацію вищезазначеного закону Кабінетом Міністрів України схвалена Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року [16].

Починаючи із 2008 року уряд України намагається здійснити правові заходи щодо стимулювання розвитку підприємств МСБ. Приймаються Закон «Про внесення до деяких законів України щодо спрощення умов ведення бізнесу в Україні»; Постанова КМУ «Про затвердження Порядку використання у 2009 році коштів Стабілізаційного фонду для здешевлення кредитування проектів малого та середнього бізнесу, зокрема таких, що впливають на підвищення рівня зайнятості населення», що стимулювало розвиток у діяльності малих підприємств.

Проаналізувавши нормативне забезпечення діяльності підприємств МСБ в Україні можна зробити висновки про те, що головними тенденціями правового регулювання підприємницької діяльності МСБ в Україні є [16]:

- формування інфраструктури підтримки і розвитку малого підприємництва;
- організація державної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого підприємництва;
- встановлення системи пільг для суб'єктів малого підприємництва;
- запровадження спрощеної системи оподаткування, бухгалтерського обліку та звітності;
- фінансово-кредитна підтримка малого підприємництва;
- залучення суб'єктів малого підприємництва до виконання науково-технічних і соціально-економічних програм, здійснення поставки продукції (робіт, послуг) для державних і регіональних потреб.

Відповідно, недоліками правового регулювання підприємницької діяльності МСБ виступають наступні чинники:

- постійні зміни законодавства;
- дублювання правових норм;
- наявність великої кількості регуляторних документів;
- обтяжливість дозвільної системи;
- регуляторна політика, яка не є прозорою;
- неналежний рівень відповідальності контролюючих органів влади.

Висновки. В результаті дослідження було з'ясовано, що держава забезпечила малий та середній бізнес правовим полем. Оновлення законодавства за допомогою Господарського кодексу України та цивільного кодексу України створили сприятливі умови для загального розвитку підприємницької діяльності в Україні, але залишилися без змін ситуація щодо державної підтримки підприємств малого бізнесу. Серед недоліків можна назвати відсутність механізму монетизації державної підтримки інноваційної діяльності підприємств МСБ, постійні зміни законодавчої бази, посилення контролю з боку держави, складна система отримання грантів, недоліки в системі захисту інтелектуальних прав.

Список використаної літератури

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України № 996-XIV від 16.07.1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 40. – стаття 365.
2. Про підприємства в Україні: Закон України № 887-XII від 7.02 та 27.03.1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>.
3. Про патентування деяких видів підприємницької діяльності: Закон України № 98/96-ВР від 23.03.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/98/96-вр>.
4. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України № 4618-VI від 22.03.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>.
5. Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію) : Закон України № 2171-XII від 6.03.1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2171-12>.
6. Про підприємство: Закон України № 698-XII від 7.02.1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>.
7. Про утворення Державної інноваційної небанківської фінансово-кредитної установи «Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу»: Постанова Кабінету Міністрів України № 1396 від 12.12.2011 р. // Офіційний вісник України. – 2012. – № 6, стор. 39, стаття 215, код акта 60190/2012.
8. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України № 540/99 від 20.05.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/540/99-п>.
9. Про Концепцію державної політики розвитку малого підприємництва: Постанова Кабінету Міністрів України № 404 від 3.04.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/404-96>.
10. Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.05.2017 р. N 504-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR170504.html.
11. Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва: Указ Президента України № 727/78 від 03.06.1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/727/98>.

12. Про усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності: Указ Президента України № 79/78 від 3.02.1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/79/98>.
13. Про державну підтримку малого підприємництва: Указ Президента України № 456/98 від 12.05.1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>.
14. Про деякі заходи з дерегулювання підприємницької діяльності: Указ Президента України № 817/78 від 23.07.1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/817/98>.
15. Щодо визначення категорії підприємства відповідно до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Інформаційне повідомлення № п0001201-18 від 12.11.2018р. // Баланс. – 2019. – № 1. – Стор. 2.
16. Підтримка малого та середнього бізнесу у світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28947.pdf>.
17. Збірник статистики підприємництва в Україні: 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
18. Збірник статистики підприємництва в Україні: 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
19. Ukrstat (2018), Activities Of Large, Medium, Small And Micro-Enterepreneurship Entities http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zb_dsp_2017.pdf.